

NÓGRÁDI ANDRÁS

POLGÁRMESTEREK A HATÁRON*

Összefoglalás. A tanulmány témája a magyar, szlovák és ukrán hármashatár menti települések polgármestereinek vizsgálata az újválasztásukat befolyásoló választói viselkedés szempontjából. Az írás két célja a korábbi hazai választási irodalom eredményeinek ellenőrzése a választott mintán, valamint a választói viselkedés esetleges új motívumainak feltárása. A polgármesterek újválasztását befolyásoló változókat három csoportra bontva mutatom be, majd binominális regressziós analízis segítségével a gazdasági, mentális és politikai változók közül a szignifikánsak magyarázatára vállalkozom. Magyarországon a bizalom és a pártállás, Szlovákiában a település lélekszáma és a külföldi médiafogyasztás, míg Ukrajnában a település lélekszáma, a választási hajlandóság és a külföldi munkatapasztalat mutatkoztak a polgármester újválasztási esélyét befolyásoló változóknak. A kutatás jelenlegi szakasza kisszámú települést vizsgált, de a jelen eredmények ismeretében a további elemzés a választói viselkedés pontosabb megismeréséről és a helyi politika működéséről biztató eredményeket vetít előre.

Kulcsszavak: helyi politika, önkormányzatok, választói viselkedés, inkumbencia.

Abstract. Present study examines the electoral behavior of inhabitants affecting the re-election of mayors near the Hungarian-Slovak-Ukrainian tri-state border in the three countries. The paper has two goals: (1) to test the previous findings of Hungarian election literature and (2) to show potential new aspects of electoral behavior. The variables affecting re-election of mayors are presented in three groups (i.e. economic, mental, and political) and analyzed using binominal regression analysis followed by tentative explanations. In Hungary trust and party affiliation, in Slovakia size of municipality and foreign media consumption, in Ukraine size of municipality, willingness to vote, and foreign work experience are the variables affecting the re-election of mayors significantly. This stage of the research concentrated on a small number of municipalities, however, present results point to further promising findings in research of electoral behavior and local politics.

Keywords: local politics, local government, voter behavior, incumbency.

* Témavezető: Csepli György.

Bevezetés

Tanulmányom¹ témája a magyar, szlovák és ukrán hármashatár mentén elhelyezkedő települések² 2010-ben regnáló polgármestereinek vizsgálata újráválasztásuk³ szempontjából.

Két hipotézisem van: (1) a korábbi magyar polgármester-kutatások eredményeit ezen a mintán is felfedezem; (2) a helyi vezetők sikerességét és ennek révén újráválasztását nemcsak külső, gazdasági mutatókkal mérhető, hanem belső – mentális és politikai nézetekkel kapcsolatos – befolyásoló tényezők is alakítják. Elemzésem arra keresi a választ, hogy mely hasonlóságok és különbségek vannak hatással a három ország településein a helyi vezetők újráválasztására.

Korábbi kutatási eredmények

A képviselők újráválasztásának okait és arányát az USA-ban a szenátusi, illetve a kongresszusi választások során vizsgálták (King–Gelman 1991), de kutatták már a kormányzók körében (Cohen–King 2004) és más országokban, például Brazíliában is (Samuels 2001). Az amerikai politikatudományban elsősorban gazdasági tényezőknek, illetve a választási rendszer és az elit rekrutációjának sajátosságaival magyarázzák a vezetők sikerességét és magas újráválasztási arányukat.⁴

Magyarországon a tisztségviselők újráválasztásának vizsgálatakor érdemes a polgármesterekre összpontosítanunk, mert a parlamenti választásokon az egyéni vagy listás helyről bejutott honatyák tekintetében nem figyelhető meg értékelhető módon a jelenség (Kozma–Kumin 2011). Továbbá a magyar országgyűlési képviselőkhez képest több hasonlóság fedezhető fel a magyar helyi vezetők és az amerikai kongresszusi tagok közt: mind a magyar, mind az USA jelöltjeit közvetlenül választják, valamint a kampány és későbbi működésük során is folyamatos kapcsolatban vannak – legalábbis a választópolgári percepció szempontjából – a választópolgárokkal.

Magyarországon a 2006-os és a 2010-es ciklusokban vizsgálták országos szinten a polgármesterek újráválasztási arányát, és azt különösen a kisebb településeken találták magasnak (Kozma–Kumin 2011). A 10 ezer fő alatti településeken újráválasztott helyi vezetők aránya 64 százalék a 2010-es évben, míg a 10 ezer fő feletti településeken 57 százalék volt (uo.: 146). A tanulmány a település méretét és a polgármester pártállását vonta be

¹ Az elemzés a „A határ mint komplex rendszer” OTKA-kutatás támogatásával készült.

² A vizsgált települések listája (*F1. táblázat*) és a további táblázatok a *Függelék*ben található. A polgármesterekre vonatkozó adatokat Magyarország esetében a www.vokscentrum.hu-ról, illetve az Országos Választási Bizottság honlapjáról gyűjtöttem. A szlovák adatok a Štatistický úrad Slovenskej republiky (Szlovák Statisztikai Hivatal) munkatársától származnak, ezért Peter Heidingernak és Németh Jitkának mondok köszönetet. Az ukrán adatok primer telefonos gyűjtésből származnak, köszönöm Budai Zsuzsának, a Kárpátaljai Magyarok Kulturális Szövetsége munkatársának, hogy rendelkezésemre bocsátotta a települések Polgármesterei Hivatalainak telefonszámát.

³ A külföldi politikatudományban erre a jelenségre használt kifejezés az inkumbencia. Az inkumbencia legtágabb értelemben a pillanatnyilag regnáló tisztségviselőt jelenti; a tanulmányban azon polgármesterekre szűkíttem, akik az előző választási ciklusban is hivatalban voltak. A jelenségnek, illetve az inkumbens előnyének vizsgálata a tengerentúli politikatudományban elterjedt, Magyarországon még a kifejezés használata sem általános, ezért a továbbiakban én is eltekintek tőle.

⁴ Ez a Szenátusban 1940 és 1980 között stabilan 80 százalék fölött volt (Kozma–Kumin 2011: 123).

az elemzésbe mint magyarázó változókat, de a helyi vezető függetlensége nem mutatott szignifikáns befolyásoló hatást. Elemzésemben ezt a már meglévő tudást bővíttem tovább, de nem vállalkozom az országos jelenség magyarázatára, csak a határ menti települések sajátosságaira keresem a választ. Nóvum, hogy a kutatás kiterjed Szlovákia és Ukrajna – jelentős részben magyarok lakta – Magyarországgal határos területeire is, ezzel összehasonlíthatóvá téve az egymáshoz földrajzilag közeli települések polgármester-választását befolyásoló tényezőket. További újdonság, hogy a korábban említett két változó mellett további nyolcat – összesen tehát tízet – vonok be a vizsgálatba.

Elemzésem első felében megvizsgálom, hogy településeimen is felfedezhetők-e a korábban idézett tanulmány eredményei binomiális logisztikus regresszió alkalmazásával, majd ezt a modellt bővíttem tovább új változóimmal. Végül a három vizsgált ország hasonlóságait és különbségeit hasonlítom össze, ezzel kiemelve a szavazói magatartások sajátosságait.

Hipotézisek

Hipotézisem, hogy a polgármester újraválasztásában a gazdasági és a szociális helyzet (4. nyelvtudás, 5. gazdasági aktivitás, 6. a választók végzettsége, 7. a település lélekszáma) mellett belső, attitűdbeli (1. bizalom, 2. külföldi médiafogyasztás, 3. elégedettség, 8. külföldi munkatapasztalat) és politikai tényezők (9. választási hajlandóság, 10. a polgármester pártállása) is szerepet játszanak. Az egyes változókat az országok eredményeinek tárgyalásánál részletesen elemzem. Előljáróban annyit, hogy a következő 5 változó mutatott szignifikáns befolyásoló hatást: 1. a település lélekszáma, 2. a polgármesterek függetlensége versus valamely párthoz tartozása, 3. a lakosság külföldi médiafogyasztása, 4. a településen élők választási hajlandósága, 5. a lakosság külföldi munkatapasztalata.

A vizsgált változók

Magyarországi változók

Magyarországon 2010-ben egy mentális és egy politikai változó magyarázta a polgármesterek újraválasztását: a lakosság emberekbe vetett általános bizalma és a polgármester függetlensége szignifikánsan befolyásolta az újraválasztási esélyeket (*F5. táblázat*), a Cox–Snell-féle regressziós modell 11,6 százalékban tudta megmagyarázni ezt. Első hipotézisem – miszerint a település mérete is hatással lesz a polgármester újraválasztására – nem igazolódott be Magyarország esetében.

A határ menti kutatásban a bizalom magyarázó változó (vö. *F5. táblázat: bizalom* változó) a választópolgárok egymás iránti és közvetlenül határaik mentén élő külföldiekkel szemben tanúsított bizalmi indexének aggregátuma, vagyis a „Mennyire bízik Ön az emberekben?”, illetve a „Mennyire bízik Ön a magyarokban/szlovákokban/ukránokban?” kérdésekre adott válaszok. A polgármester újraválasztását magyarázó modellben

a változó szignifikáns ($p=0,000$), esélyhányadosa ($exp\beta$) 0,598 (vö. F5. táblázat). A bizalom csökkenése a helyi vezető újraválasztási esélyeit növeli: minél kevésbé bíznak a településen a megkérdezettek az emberekben, annál nagyobb valószínűséggel választják újra a polgármestert. Ennek oka a magyar politikai életben megfigyelhető bizalmi válsággal (Balázs 2008) és a csökkenő választási részvétellel magyarázható.⁵ A bizalom, különösen a politikai vezetőkbe vetett bizalom fogalma nem egyértelmű, két jelentésréteget különíthetünk el: (1) adott helyzetben meg tudjuk jósolni, hogy a másik mit fog cselekedni; illetve (2) kompetens-e az illető (Dunn 1988). Az első esetben moralitásban, a másodikban kompetenciában bízunk. A vizsgált magyar településeken a bizalomhiány a polgármesterre is hatással van: új, ismeretlen, eddig még nem bizonyított helyi vezető megválasztásához annak kompetenciájában vagy személyiségében kellene bízni az embereknek, hiszen a vizsgált – többnyire kis lélekszámú – településeken nem a jövőre vonatkozó választási ígéretekkel, hanem a múltban elért sikerekkel nyerhet választást a polgármester-jelölt. Ez azonban bizalom hiányában nem következik be, így a már ismert helyi vezetőt választják újra nagyobb valószínűséggel a magyar településeken.

A regressziós modell második szignifikáns ($p=0,000$) magyarázó változója a függetlenség, illetve a pártjelöltség, amely $exp\beta=3,565$ értékű esélyhányadossal szerepel (vö. F5. táblázat: *fugg10* változó). A független polgármestereket nagyobb eséllyel választják újra a szlovák és ukrán határok mentén fekvő településeken, mint a valamelyik párt színeiben indulókat. A vizsgálatban szereplő magyar városokban és falvakban 2006-ról 2010-re nagymértékben csökkent a függetlenként induló helyi vezetők aránya (F2. táblázat). Szlovákiához és Ukrajnához képest ugyanakkor az újraválasztott polgármesterek aránya több mint a kétszeresére emelkedett (F3. táblázat).

A 2010-es adatok négy szavazói viselkedésformát írnak le: (1) a 2006-ban már megválasztott fideszes helyi vezető újraválasztását (Sátoraljaújhely, Fehérgyarmat); (2) új, pártjelölt polgármester megválasztását (Makkoshotyka, Sárospatak, Tolcsva, Záhony); (3) az addig független polgármester újraválasztását pártszínekben (Tunyogmatolcs és Vámosoroszi⁶) és (4) a független jelöltek győzelmét a pártjelöltekkel szemben (a vizsgálatban szereplő további 16 település (lásd F2. táblázat). A 2010-es országos választás a Fidesz elsőpró győzelmét hozta. Témám szempontjából nem a parlamenti helyek több mint 2/3-ának megszerzése figyelemre méltó, hanem ennek hatása a helyi politikai életre. Ezt a hatást a szlovák és ukrán határ mellett fekvő magyarországi településeken több formában figyelhetjük meg.

Az első – egyszerűen magyarázható tény –, hogy a településen újraválasztották a fideszes polgármestert helyi vezetőnek. A második mintázatban új polgármester nyert hivatalt, pártjelölt színekben, noha korábban függetlenek irányították több cikluson keresztül a települést. Ezt az eredményt a Fidesz iránti bizalommal és a többi párt jelöltjével szembeni bizalmatlansággal magyarázhatjuk (protest szavazásnak is nevezhetjük ezt a jelenséget, lásd Reif–Schmitt 1980). A harmadik, hogy eddig sikeres – többször újraválasztott – polgármesterek 2010-ben a Fidesz színeiben indultak és győztek. Érdekes, hogy a többi – végül meg nem választott – jelölt függetlenként

⁵ 2006-ban az országgyűlési választások első fordulójában 67,83%-os, 2010-ben 64,20%-os, ezzel szemben az önkormányzati választásokon 2006-ban 53,12%-os, 2010-ben pedig 46,64%-os részvételi arányt mértek (<http://valasztas.hu/dyn/ov10/outroot/onkdi/napo7.htm>, utolsó letöltés: 2015. 03. 18.).

⁶ Vámosoroszi 500 fős falu.

indult a választásokon,⁷ tehát nem beszélhetünk az országos politika helyi szintre kerüléséről, csak a Fidesz népszerűsége mutatkozik meg a vizsgált településeken. Végül, a független jelöltek magas aránya 1990 óta megfigyelhető a helyi politikában: a független polgármesterek többségben voltak a valamelyik párt delegálta jelöltekkel szemben – a 10 ezer fő alatti települések esetében 9:1 arányban – de arányuk legalább 2002 óta csökken (Kozma–Kumin 2011: 132). Ez annak fényében különösen érdekes, hogy a polgármester tevékenysége – még a pártjelölté is – elsősorban a település mindennapjait érintő változásokban mutatkozik meg, a választók nem pártpolitikai alapon értékelik a munkáját: az útfelújítások, az iskola tornatermének bővítése stb. nem értelmezhető jobb- vagy baloldali teljesítményként a kistelepüléseken (Kozma–Kumin 2011: 126).

Szlovákiai változók

Szlovákiában a 10 változós Cox–Snell-féle modellben (*F6. táblázat*) egy gazdasági és egy mentális mutató bizonyult szignifikánsnak: a település lélekszáma (vö. *F6. táblázat: telep* változó) és a külföldi médiafogyasztás (uo.: *kulfmedia* változó), amelyek 18,8 százalékban tudtak magyarázatot adni a polgármester újraválasztására.

A településen élők lélekszáma a polgármesterek magyarországi újraválasztásának korábbi vizsgálatok szignifikáns eredményt mutatott (Kozma–Kumin 2011), a határ menti magyar településeken azonban nem volt kimutatható ilyen hatásuk (vö. *F5. táblázat: telep* változó, $p = 0,161$). Szlovákiában (vö. *F6. táblázat*) ugyanakkor annak bizonyult ($p = 0,001$): 0,411 értékű esélyhányadossal szerepel a modellben (uo.: *telep* változó). Kutatásom első hipotézise – amely a település lélekszámának a polgármester újraválasztását befolyásoló hatására vonatkozott – beigazolódott Szlovákia esetében. Minél kisebb a vizsgált település, annál nagyobb valószínűséggel választják ugyanazt a helyi vezető polgármesterré, aki korábban is betöltötte ezt a tisztséget. Ennek több oka is lehet, közülük egyet emelek ki⁸: kevesebben indulnak a polgármesteri helyért. Kis lélekszámú településeken kevesebb „rátermett” jelölt indul a választásokon. Annak ellenére, hogy egyik vizsgált ország választási törvénye sem határoz meg iskolai végzettséget feltételként, a kapott eredményeket magyarázhatjuk azzal, hogy a választók szemében a magasán iskolázottak jobb eséllyel indulnak, mint alacsonyabb végzettségű társaik.⁹ Kisebb településeken a magasabb iskolai végzettségűek és az értelmiségiek alacsonyabb arányban vannak jelen, mint a városokban, ezért a választásokon is kevesebb jelölt indul ezeken a településeken.¹⁰

A külföldi médiafogyasztás (vö. *F6. táblázat kulfmedia* változó) magyarázó modellbe való bevonását a vizsgált települések határhoz való közelsége indokolja. Elsősorban a magyarok lakta településeken számítottam

⁷ Az OVB adatai lehetővé teszik annak a vizsgálatát – ezzel csatlakozva a tengerentúli kvantitatív újraválasztási kutatásokhoz –, hogy mekkora előnnyel nyert a polgármester függetlenként és pártjelöltként, de a másik két vizsgált országban erre nem volt lehetőségem, valamint szétfeszítené a tanulmány kereteit, így nem elemzem a jelenséget részletesen.

⁸ További példaként a választók és a polgármester közti szorosabb mindennapi kapcsolat és a gyenge kapcsolatok városokhoz viszonyított erőssége (Csermely 2004) említhető még.

⁹ Feltételezem, hogy a magasabb iskolai végzettségű jelöltek nagyobb eséllyel indulnak a választók kegyeiért. Erre utal, hogy Magyarországon 1990 és 2002 közt folyamatosan nőtt az egyetemi vagy főiskolai diplomával rendelkező polgármesterek aránya az alapfokú, szakközépiskolai és gimnáziumi végzettségűek rovására (Bocz 2004).

¹⁰ Ahogy korábban említettem, Szlovákia és Ukrajna esetében csak a polgármester adatai állnak rendelkezésre, a jelölteké nem. Ugyanakkor a megkérdezettek végzettsége és a település mérete között megfigyelhető összefüggés: az egyetemi vagy főiskolai diplomával rendelkezők 53,1%-a él városokban, míg az alapfokú (8 általánost) végzettségűek 53,3%-a falvakban lakik.

több, nem szlovák sajtóterméket fogyasztóra.¹¹ Továbbá feltételeztem, hogy azok, akik több külföldi rádiót hallgatnak, újságot olvasnak és tévét néznek – a külföldi médiafogyasztás változó ezen kérdésekre adott válaszok aggregátuma –, tájékozottabbak a határ túloldalán és a világ többi részén zajló eseményekkel kapcsolatban, és ez a tudás képes perspektívába helyezni helyi vezetőjük tevékenységét. A médiafogyasztás – amelyből a választók tájékozottsági szintjére következtethetünk bizonyos mértékig – a szlovák modell legnagyobb, 11,560 értékű esélyhányadossal szereplő szignifikáns változója ($p=0,000$) (vö. F6. táblázat). A külföldi médiafogyasztás főképp a magukat magyarnak vallókra jellemző, és körükben nagyobb arányban választották újra a polgármestert is.¹² 70 százalékuk (az összes megkérdezett 34,9%-a) él olyan településen, ahol újraválasztották a polgármestert, míg a magukat elsősorban szlováknak vallóknál ez az arány 30 százalékos. A külföldi médiafogyasztás – az elégedettség és a bizalom mellett – azért került a mentális kategóriába (F4. táblázat), mert ebből a változóból a választók attitűdjére következtethetünk: feltételeztem, hogy a magyarok és a szlovákok lakta településeken különbözőek a polgármester-választási minták. Ez beigazolódt: a szlovákiai magyarok lakta településeken élők jobban „ragaszkodnak” polgármestereikhez, mint szlovák szomszédaiuk.

Ukrajnai változók

Ukrajnában a Cox–Snell-féle regressziós modell magyarázóereje 22,3 százalékos (F7. táblázat), mely a következő – egy mentális, egy gazdasági és egy politikai – szignifikáns változókat tartalmazza: a külföldi munka (uo.: *kulmunk* változó), a település lélekszáma (uo.: *telep* változó) és a választási hajlandóság (uo.: *aktivitas* változó).

A külföldi munka a magyarázó modellben szignifikáns ($p=0,002$), esélyhányadosa 0,185 (vö. F7. táblázat: *kulmunk* változó). A külföldi munkatapasztalat – ahogy azt Szlovákiánál a külföldi médiafogyasztás esetében láttuk – olyan élményeket, perspektívát jelent a megkérdezettek számára, amelyek a választói magatartást befolyásolni képesek. A hosszabb ideig külföldön végzett munka közvetlen kapcsolatot eredményez egy másik ország munkaerőpiacával, településével, annak infrastruktúrájával és nem utolsósorban az adott falu vagy város vezetőjének teljesítményével is, így feltételeztem, hogy az „otthoni” polgármester újraválasztását is befolyásolni fogja. A változó kialakításakor a külföldön főállású, mellékállású, vállalkozóként, alkalmi vagy időszakos munkát végző, mezőgazdasági vagy idénymunkát vállaló, építkezésen dolgozó, egyéb fizikai munkát vállaló, piacozó, esetleg egyéb, a fenti kategóriák egyikébe sem illeszthető alkalmi vagy időszakos munkát végzőket vettem figyelembe.

A külföldi munka változó esélyhányadosa negatív irányban hat: minél kevésbé vállalnak külföldön munkát a megkérdezettek, a polgármestert annál nagyobb eséllyel választják meg ismét. A külföldön munkavállalók jellemzően „kalandványból” elhagyják a települést, ezért – a korábban Magyarország esetében bemutatott – bizalomhiányos környezet figyelhető meg Ukrajna esetében is, ami a régi polgármester újraválasztásához vezet.

¹¹ Ez be is igazolódt: a magukat elsősorban magyarnak vallók 62,7%-a, míg a magukat elsősorban szlováknak vallók 36,2%-a fogyaszt valamilyen külföldi sajtóterméket.

¹² Mivel a nemzetiség nem szerepelt a modellben magyarázó változóként, ezért valószínű, hogy a magyarokra inkább jellemző külföldi – elsősorban magyarországi – médiafogyasztás valójában a magyar és a szlovák települések közti különbségeket írja le.

A település lélekszáma az ukrán településeknél is szignifikáns összefüggést mutatott ($p = 0,000$), csakúgy, mint Szlovákia esetében: a modellben az esélyhányadosa 13,491 (vö. F7. táblázat: *telep* változó). Ukrajnára is igaz, ami a korábbi magyarországi kutatásban (Kozma–Kumin 2011) és a tanulmány előző, Szlovákiával foglalkozó részében volt megfigyelhető: minél kisebb a település, annál nagyobb eséllyel indul sikeresen a választásokon a régi polgármester. Ennek okait a tanulmány korábbi részében elemeztem, itt elég annyit kiemelni, hogy Ukrajnában a szlovákiainál jóval erőteljesebb befolyásoló hatása figyelhető meg a település méretének. Ez arra utal, hogy az ukrán falvak és városok választói közösségei szorosabb, „bensőségebb” – mondhatnánk „paternalistább” – viszonyt ápolnak vezetőikkel.

A politikai aktivitás (választási hajlandóság) változó csak Ukrajna esetében bizonyult szignifikánsnak ($p = 0,011$), esélyhányadosa 2,174 (uo.: *valasztas* változó). Feltételeztem, hogy a parlamenti választásokon való részvétel a polgármester-választáson való részvételi hajlandóságra is következtetni enged, de nem feleltethető meg annak, ezért került elemzésembe a „*Ha most vasárnap parlamenti választásokat tartanának, Ön elmenne-e szavazni?*” kérdés.

A választásokon való nagyobb részvételi szándék a polgármester újraválasztási esélyeit negatív irányba befolyásolja: minél kevésbé mennének el szavazni, annál nagyobb eséllyel választják újra a jelenlegi polgármestert. A *választói hajlandóság* változó – amit Magyarország esetében explicitebb formában, a *bizalom* változó segítségével sikerült megragadnom (vö. 5. táblázat: *bizalom* változó) – a politikai rendszer iránti bizalmatlanságra utal (Balázs 2008). A szavazók nem bíznak választott vezetőikben, nem gondolják, hogy szavazatuk számít, ezért a választásokon sem vesznek részt. Ennek következtében a régi polgármestert választják újra azok, akik mégis elmennek szavazni. A választási hajlandóság a megkérdezettek politikai aktivitását is kifejezi, ami Ukrajnában a pártrendszer rendkívüli fragmentáltságával¹³ együtt tovább árnyalja a polgármester újraválasztásának magyarázatát.

Eredmények

Magyarországi eredmények

A három vizsgált országban a regressziós modell különböző befolyásoló tényezőket tárt fel a polgármester újraválasztásának vizsgálatakor, ezeket az *F4. táblázat*ban foglaltam össze. Magyarország esetében egy mentális (bizalom) és egy politikai (pártállás/függetlenség) változó befolyásolja szignifikánsan a helyi vezető választási eredményeit. Szlovákiában egy gazdasági (település lélekszáma) és egy mentális (külföldi médiafogyasztás), míg Ukrajna esetében egy gazdasági (a település lélekszáma), egy mentális (a külföldi munkatapasztalat), valamint egy politikai (választási hajlandóság) bizonyult szignifikánsnak. Figyelemre méltó, hogy milyen típusú változók (mentális, gazdasági, politikai, illetve ezek keveréke) voltak 2010-ben meghatározóak az önkormányzati választások során. Az adatok elemzéséből úgy tűnik, hogy Magyarországon a választópolgárok mentalitása és politikai

¹³ Ukrajnában – Magyarországhoz és Szlovákiához viszonyítva – rendkívül sok, a politikai hatalomért versengő pártot találunk. Sartori (1976) tipológiája alapján atomizált vagy formátlan pártrendszerként írhatjuk le az ukrán viszonyokat.

beállítottsága döntötte el a polgármester sorsát. (Szlovákiában a választói attitűd mellett a gazdaságnak volt meghatározó jelentősége. Ukrajna esetében mind a három típusú változó befolyásoló hatású volt.)

A vizsgálatban szereplő mindhárom ország esetében beigazolódott kezdeti feltételezésem, miszerint nem csak gazdasági és politikai befolyásoló tényezők vizsgálata indokolt a polgármester újraválasztásának elemzésekor. Érdekes, hogy különböző attitűdöknek van magyarózereje a modellben: különböző országok esetében más és más mentális mintázatok határozzák meg a polgármesterek újraválasztásának esélyeit. A nagyobb bizalom Magyarországon új polgármester választását segíti elő. Az emberek iránti általános bizalmi index aggregátuma a helyi politikára stabilizálóan hat. Bizalom hiányában a választópolgárok megmaradnak a már ismert polgármesterüknél, azt újraválasztják, mert az új jelölt kompetenciájába és személyébe vetett hit hiányzik. A tanulmány folytatásaként érdemes lenne azt megvizsgálni, hogy a bizalomhiányos környezet felfedezhető-e Magyarország egészén, vagy csak a vizsgált minta sajátja. Azt feltételezem,¹⁴ hogy az országos politikai választásra a bizalom, illetve annak hiánya éppen ellenkező hatást gyakorol, mint az önkormányzati választásokon: a kormány újraválasztását negatív irányba befolyásolja. A kutatás következő lépése ennek – a bizalom hiánya a helyi választásokon a régi, míg országos választáson az új politikai elitnek kedvez – az ellentmondásnak feloldása lenne.

Szlovákiai eredmények

Szlovákiában a külföldi médiafogyasztás – mint a modellbe került egyedüli mentális változó – növekedésével az újraválasztott polgármesterek aránya nő. Ezt, mivel csak a magyar határhoz közeli települések szerepeltek a kutatásban, amelyeken nagyobb arányban találunk magukat elsősorban magyarnak vallókat, akik több külföldi, elsősorban magyar médiát fogyasztanak, a települések lakóinak etnikai különbözőségével magyaráztam. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy Szlovákia egészében is szignifikáns marad-e a külföldi médiafogyasztás – és ezzel a saját országon kívüli településekről, történelemsokról szerzett bővebb tudás és összehasonlítási alap – mint a helyi vezető sorsát meghatározó változó. Könnyen elképzelhető, hogy a magyar határtól távolodva – vagyis kiküszöbölve a szlovák–magyar határhoz közeli települések közti egyedi etnikai kapcsolatot – a bizalom válik szignifikánssá a polgármester újraválasztására.

Ukrajnai eredmények

Ukrajna esetében a külföldi munkatapasztalat hiánya – amely kockázatvállalásként is felfogható egy idegen országban – kedvez a régi helyi vezető újraválasztásának. Az elemzés során ezt azzal magyaráztam, hogy – a magyarországi helyzethez hasonlóan – azokon a településeken, ahol a megkérdezettek körében erősebb a bizalom, ami a külföldre távozásban megfigyelhető kockázatvállalásban mutatkozik meg, a helyben maradó választópolgárok az új polgármesterbe és vele a potenciális változásba vetett bizalommal új vezetőt választanak. Azokon

¹⁴ A magyar adatok részletes elemzésénél már egy hivatkozott tanulmány (Balázs 2008) alapján gondolom úgy, hogy a politikával szembeni bizalmi válság az egész ország területére jellemző attitűd.

a településeken, ahol a megkérdezettek kisebb arányban vállalnak munkát külföldön, ott a bizalomhiányos környezet a régi polgármester újráválasztásának kedvez.¹⁵

Az eredmények összefoglalása

Szignifikáns gazdasági változónak egyedül a település lélekszáma bizonyult, de ez csak Szlovákia és Ukrajna esetében mutatkozott meg; a korábbi magyarországi vizsgálatok alapján azt vártam, hogy ennek hatása mind a három országban kimutatható lesz. A magyar minta esetében a mentális és a politikai befolyásoló tényezők „felülírták” a település méretének hatását. Ennek részletesebb elemzése a kutatás folytatását igényli. Korábban kissé bővebben kitértem a település mérete és a polgármester újráválasztása közti kapcsolat lehetséges okaira. Összegzésként itt a kevesebb „rátermett” jelöltet és a gyenge kapcsolatok erősségét – ami a köznyelvben jól ismert „mindenki ismer mindenkit” fordulattal írható le – emelem ki ismét.

A magyarázó modellbe végül két politikai változó került, ezek egy-egy országot jellemeznek: Magyarországot és Ukrainát. A magyar minta esetében a polgármester függetlenként indulása mutat pozitív visszajelzést a választási küzdelmek során. Az ukrán és szlovák határ menti települések szavazópolgárai azokat a polgármesterjelölteket preferálták 2010-ben, akik nem valamelyik párt jelöltjeként indultak az önkormányzati választáson. Az országgyűlési eredményeket ismerve – amelyek a választási törvény értelmében időben megelőzik a helyi választásokat – a megkérdezettek tisztában voltak a Fidesz várhatóan elsőprő győzelmével. Ennek ellenére vagy pont ezért mégis a független jelöltek értek el jobb eredményeket. A jelenség egyik lehetséges oka, hogy minél kisebb a település, annál kevésbé kerülnek „le” hozzá az országos politikai küzdelmek. Néhány kisebb falu esetében azonban tanúi lehetünk pártjelölt polgármester megválasztásának, sőt korábban független helyi vezető fideszes színekben való újráválasztásának is. Ennek – és a függetlenség/pártjelöltség dichotómiájának vizsgálata az elemzésben szereplő másik két ország esetében – további kutatása indokolt, mert a választói magatartás egyik legérdekesebb aspektusára vonatkozó tudásunkat bővíti tovább: mi alapján választanak pártjelölteket vagy függetleneket a választópolgárok?

Ukrajnában a választási hajlandóság politikai változónak volt a 2010-es önkormányzati választások során befolyásoló hatása. Azok a megkérdezettek, akik kevésbé vennének részt a legfontosabb politikai aktuson – a Verkhovna Rada képviselőinek megválasztásán –, feltételezhetően a helyi választásokon is kisebb participációs hajlandóságot mutatnak. Ennek hatása a polgármester újráválasztására pozitív: minél kevésbé vennének részt az emberek a választáson – minél kevésbé aktív intézményes politikai életük –, annál nagyobb eséllyel választják újra a hivatalban lévő helyi vezetőt. Az elemzésben ennek két lehetséges okára világítottam rá: az első, hogy a szlovákhhoz hasonlóan nagyszámú, magukat elsősorban magyarnak vallók aránya miatt a megkérdezettek magukat a külvilágtól és az ukrán politikai élettől elzárva érzik. Nem gondolják, hogy a választásokkal és új polgármester megválasztásával – Ukrajnában az önkormányzati hatáskörök és így lehetőségek egyébként is szű-

¹⁵ Az elemzés kereteit szétfeszítené, ezért nem volt lehetőségem megvizsgálni, de tovább finomíthatja a külföldi munkavállalás magyarázóerejét, ha részletesebben elemeznénk az iskolai végzettség és az Ukrainán kívüli munka, illetve a nemzetiség összefüggését: a magasabb vagy az alacsonyabb iskolai végzettségűek, illetve a magukat elsősorban magyarnak vagy más nemzetiségűnek vallók vállalnak-e nagyobb arányban munkát külföldön.

kebbek a magyarnál – életüket ténylegesen befolyásolni tudnák, ezért nem is mennek el szavazni, aminek okait a racionális választási elmélet (Green-Shapiro 1994) és a potyautas-effektus (Angelusz–Tardos 2004) magyarázza. Második lehetséges okként a külföldi munkavállalással összefüggésben a bizalom hiányára és ennek hatására az önkormányzati választási küzdelmekben világítottam rá.

Összegzés

Az elemzés során a polgármesterek újraválasztását meghatározó tényezőket mutattam be Magyarországon, Szlovákiában és Ukrajnában 2010-ben. A szavazói döntéshozatalról árnyaltabb képet kaptunk, de az eredmények tükrében indokolt további változókat bevonni az elemzésbe, amivel a modellek magyarázóereje tovább növelhető. Érdekesnek tartom továbbá a polgármesterek újraválasztása mellett a független/pártjelölt helyi vezetők dichotómiájának további vizsgálatát is. A kutatás következő kvalitatív lépéseként a mind a három országban szignifikánsnak mutató mentális változók részletesebb feltárását, míg kvantitatív lépésként a határtól távolabbra fekvő települések bevonását tartom a következő lépésnek, ami tovább bővíti tudásunkat a helyi politikai életről és tágabban a politikai választás mögötti befolyásoló tényezőkről, attitűdökről.

Irodalom

- Angelusz, R. – Tardos, R. (2004): *Miért mennek el mégis?* Választási részvétel, kapcsolathálózatok, társadalmi integráció. Budapest: Századvég. <http://www.socialnetwork.hu/cikkek/tardosSzaz04.htm> (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)
- Balázs, Z. (2008): Politikai bizalmi válság. *Politikatudományi Szemle*, 18, (1), 113–129. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2008_1szam/2008_1_balazs.pdf (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)
- Benoit, K. – Marsh, M. (2003): For a Few Euros More. Campaign Spending Effects in the Irish Local Elections of 1999. *Party Politics*, 9, (5). 561–582. <http://www.kenbenoit.net/pdfs/BenoitMarshPartyPolitics2003.pdf> (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)
- Bocz, J. (2004): Döntéshozók – törvényhozók, 1990–2002. *Statisztikai Szemle*, 82. (5). 1107–1121. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2004/2004_12/2004_12_001.pdf (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)
- Cohen, J. E. – King, J. D. (2004): Relative Unemployment and Gubernatorial Popularity. *The Journal of Politics*, 66, (4), 1267–1282.
- Csermely, P. (2004): *A rejtett hálózatok ereje*. Budapest: Vince Kiadó. <http://linkgroup.semmelweis.hu/docs/01-bevezetes.pdf> (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)
- Dunn, J. (1988): Trust and Political Agency. In Gambetta, D. (ed.): *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*. Oxford–New York: Basil Blackwell. http://www.nuffield.ox.ac.uk/users/gambetta/Trust_making%20and%20breaking%20cooperative%20relations.pdf (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)
- Green, D. P. – Shapiro, I. (1994): *Pathologies of Rational Choice Theory: a Critique of Applications in Political Science*. New Haven: Yale University Press.

- King, G. – Gelman, A. (1991): Systemic Consequences of Incumbency Advantage in U.S. House Elections. *American Journal of Political Science*, 35, (1), 110–138.
- Kozma, V. – Kumin, F. (2011): Inkumbensek a magyar polgármesterek választási küzdelmeiben. In Enyedi, Zs. – Szabó A. – Tardos R. (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon, 2010*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány. 123–148.
- Reif, K. – Schmitt, H. (1980): Nine Second-Order National Elections. A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. *European Journal for Political Research*, 8, 3–44. <http://www.disp.uniroma1.it/sites/default/files/Second%20Order%20Elections.pdf> (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)
- Samuels, D. (2001): Incumbents and Challengers on a Level Playing Field: Assessing the Impact of Campaign Finance in Brazil. *The Journal of Politics*, 63, (2), 569–584. <http://www.polisci.umn.edu/~dsamuels/SamuelsJOP2001.PDF> (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)
- Sartori, G. (1976): *Parties and Party Systems. A framework for analysis*. Vol I. Cambridge: Cambridge University Press. <http://press.ecpr.eu/documents/sampleChapters/9780954796617.pdf> (utolsó letöltés: 2015. 03. 19.)

Függelék

F1. táblázat: A vizsgált települések listája

Magyarország	Szlovákia	Ukrajna
Alsóberecki	Belža	Bátyú
Bodroghalom	Borša	Beregszász
Bodrogolaszi	Čerhov	Csap
Eperjeske	Kechnec	Gát
Fehérgyarmat	Košice	Kereknye
Fülesd	Košice	Kincseshomok
Herceggút	Kráľovský Chlmec	Makkosjánosi
Karos	Malý Horeš	Nagybakta
Kisar	Michalany	Nagydobrony
Kisszekeres	Pribeník	Nagygejóc
Makkoshotyka	Seňa	Nagyszőlős
Nábrád	Streda nad Bodrogom	Szürte
Nagyszekeres	Svätušé	Tiszaásvány
Pálháza	Veľaty	Tiszasalamon
Penyige	Veľký Horeš	Tiszaújlak
Sárospatak	Viničky	Ungvár
Sátoraljaújhely		
Tiszabездéd		
Tolcsva		
Tunyogmatolcs		
Vajdácská		
Vámosoroszi		
Vámosújfalu		
Záhony		

F2. táblázat: A független polgármesterek aránya (%)

Év	Magyarország	Szlovákia	Ukrajna
2006	87,50	33,33	68,75
2010	66,66	53,33	62,50

F3. táblázat: Az újraválasztott polgármesterek aránya (%)

Év	Magyarország	Szlovákia	Ukrajna
2006	33,33	46,66	68,75
2010	75,00	66,66	75,00

F4. táblázat: Az egyes országokban szignifikáns változók

Ország/tényező	Magyarország	Szlovákia	Ukrajna
Mentális	bizalom	külföldi médiafogyasztás	külföldi munkatapasztalat
Gazdasági		település lélekszáma	település lélekszáma
Politikai	függetlenség		választási hajlandóság

F5. táblázat: Magyarországi változók (Cox-Snell-féle logisztikus regressziós modell)

	<i>B</i>	<i>S.E.</i>	<i>Wald</i>	<i>df</i>	<i>Sig. (p)</i>	<i>Exp(β)</i>
bizalom	-0,515	0,123	17,378	1	0,000	0,598
kulfmedia	-0,402	0,246	2,658	1	0,102	0,669
elegedett	0,109	0,071	2,348	1	0,125	1,115
nyelvtudas	-21,581	40192,970	0,000	1	1,000	0,000
aktivitas	-0,032	0,073	0,193	1	0,660	0,968
vegzettseg	-0,173	0,090	3,706	1	0,054	0,841
telep	0,250	0,0178	1,968	1	0,161	1,284
kkultap	-0,370	0,271	1,871	1	0,171	0,691
valasztas	0,016	0,088	0,034	1	0,854	1,016
fugg10	1,271	0,287	19,574	1	0,000	3,565
Constant	1,383	0,687	4,056	1	0,044	3,986

F6. táblázat: Szlovákiai változók (Cox-Snell-féle logisztikus regressziós modell)

	<i>B</i>	<i>S.E.</i>	<i>Wald</i>	<i>df</i>	<i>Sig. (p)</i>	<i>Exp(β)</i>
vezettség	-0,106	0,131	0,655	1	0,418	0,899
aktivitás	0,205	0,111	3,386	1	0,066	1,227
nyelvtudas	-0,118	0,821	0,021	1	0,686	0,889
telep	-0,890	0,256	12,052	1	0,001	0,411
elegendett	0,209	0,114	3,357	1	0,067	1,233
bizalom	0,191	0,204	0,874	1	0,350	1,210
kulmedia	20,448	0,624	15,406	1	0,000	11,560
kulmunk	-0,305	0,387	0,621	1	0,431	0,737
valasztas	0,117	0,153	0,587	1	0,444	1,124
kkultap	0,024	0,671	0,001	1	0,972	1,024
fugg10	0,173	0,333	0,271	1	0,602	1,189
Constant	-1,690	1,176	2,066	1	0,151	0,185

F7. táblázat: Ukrajnai változók (Cox-Snell-féle logisztikus regressziós modell)

	<i>B</i>	<i>S.E.</i>	<i>Wald</i>	<i>df</i>	<i>Sig. (p)</i>	<i>Exp(β)</i>
vezettség	-0,320	0,244	0,017	1	0,896	0,969
aktivitás	-0,301	0,163	3,412	1	0,065	0,740
nyelvtudas	-0,340	0,615	0,306	1	0,580	0,712
telep	2,602	0,620	17,636	1	0,000	13,491
elegendett	-0,143	0,165	0,751	1	0,386	0,867
bizalom	0,503	0,298	2,862	1	0,091	1,654
kulmedia	-17,378	15717,891	0,000	1	0,999	0,000
valasztas	0,777	0,304	6,543	1	0,011	2,174
kulmunk	-1,688	0,538	9,801	1	0,002	0,185
kkultap	0,225	0,583	0,149	1	0,699	1,253
fugg10	0,481	0,705	0,466	1	0,495	1,618
Constant	12,127	15717,891	0,000	1	0,999	1,573